

SUTA.

MŰLÓ betegség után aznap eresztették ki először s ő káprázó álmélkodással szinte földhöz szegeződött a küszöbön a sok érthetetlen és csodálatos újság láttára, mely egyszerre csak szemei előtt termett. Lábaik szétterpesztette, orrát föltartotta a fényes levegőbe és szemeiben nem volt más, mint a tökéletes meg nem értés bámulata.

Ragyogott az egész óriási udvar, melynek kiterjedését nem is tudta felfogni; a hosszú alacsony épületek meszelése vakította; emberek jártak-keltek előtte és részeg butasággal meresztette rájuk szemeit. A közepén nyílt csűr állott fehér téglaoszlopokon, ahonnan fűrészelés és kalapálás zaja hallatszott, mint valami mámorító zene. Távolabb alacsony fallal körülvett, vaskerítésű hatalmas trágyadomb kupacai aranylottak sárga és barna foltokban. Balfelől saras fénylő pocsolyák között, mint egy higanymocsárban, kerekeskút állott, melynek kávéja alá hosszú vályú dugta orrát. És szanaszéjjel szekerek, boronák, ekék, piszkos töredezett szerszámok között nagy fehér ludak, kövérasszonyos kacsák, sűrke tyúkok kotlottak, kapartak, fészkelődtek otthonosan; galambok szálldestak kereplő szárnyuhogással s mint egy-egy marok hamut dobták ide-oda rajban keringő árnyékukat a megszakítatlan fénnel telezsúfolt udvaron.

A nem látható kovácműhely elfojtott zengéssel zörömbölt, emberek kurjantottak néha rekedten, a nyitott istállóajtók sötét barlangjaiból hosszú bőgések siránkoztak ki a szabad ég alá és a zörgő deszkájú ólaktól disznók dulakodása hallatszott.

Mindezekén túl magasbanyúló nyárfasor bolyhos, tömött függőnye zizegett örökös remegéssel, s ahol a zöld fal véget ért, hosszú számárhátú domb tárta ki szőke tarlóját a záporozó napsugaraknak. Az égen göndör fellegek úszkáltak, mint a fölvert hab valami kristálytisztá kékítő vízén.

Vagy félperc óta állt az ajtóban mozdulatlanul és tökéletesen megfedkezett róla, hogy ő is a világon van. De ereiben már teljes erővel lüktetett a korlátlanra lett élet természetes mámor, mely ott előtte fűtötte az egész érthetetlen világot.

Valaki bement mellette az ajtón és bosszús ráförmedéssel oldalba ütötte. Akkor egyszerre magához tért s mintha megbolondult volna, fölugrott a levegőbe és nekirugaszkodott a végtelenségnek. Nem nézte az utat és tapasztalat híján nem vetett számot az akadályokkal. Épen

olyan kábult magamegfeledkezéssel rohant, mint ahogyan az előbb báméskodott. Fölborított egy kocsiemelő bakot, alig vette észre az ütést, puhán, ruganyosan nagyokat rúgott hátrafelé. Néha megállt és mintha darázs csípte volna meg, hátrapördült, futott tovább, vagy meredt lábakkal földobta nehéz testét a magasságba. Ügyetlenül kanyargott, neki surlódott a csűr falának, visszahőkölt, majdnem elesett, de nem hagyta abba, mintha rúgó lökte volna folyton előre.

Belebotlott a vályuba. A vizet megismerte; rögtön beledugta orrát, de nem ivott; továbbugrott leszegett fejjel és vízszintesen kinyújtotta farkát, mint egy zászlórudat; a víz ezüstös gyöngycseppekben hullott le széles rózsaszínű orráról. Egyszerre ott termett egy csapat lúd között. A falka rémült szárnyveréssel szaladt százfelé, de a gunár szárnyát szétterpesztve, nyelvét kiöltve rekedt sziszegéssel nyújtogatta feléje csőrét, mintha hipnotizálni akarná és neki-nekiszaladt. Ez meglepte. Feléje fordította leeresztett fejét, aprókat lépve feléje indult, hogy megszagolja. De a mérges madár belecsípett az orrabőrébe és nagy ijedten, szétnyitott szárnyakkal mindjárt el is farolt, mint egy repülőgép. Most ő is megijedt; félrelódította magát, rúgott egy magasat hátrafelé, majd visszanezített és kurtán elbögte magát. Aztán tovább farsangolt.

Az udvarban már mindenki megállott és hangos hahotával nézte bakugrásait. Az egyik béres hozzálépett és elkapta fülét, mert fehéres, szinte áttetsző szarvai még csak most kezdtek kibújni a bőr alól. Ő nem hagyta a dolgot. Szembefordult a legénnyel, lesunyta busa fejét és hirtelen előrelökte magát, mint egy faltörő kos. A paraszt elesett, mire karban felharsant a nevetés. A tinó megszökött, egészen megfeledkezve támadójáról, de az bosszúsan utána iramodott, rávetette magát hátulról a füleire és terelni próbálta.

Újabb torna kezdődött. Cipelte magával a nagyokat lépő, ugráló igást, ki le-lecsúszott a nyakáról és akkor hátrakapott, elcsípte farkát és tomporánál fogva igyekezett kormányozni az eleven gépet. Megint rugdosott, ugrált, ráncigálta jobbra-balra emberét, aki makacsul vágtaztott vele, mint a rossz cirkuszi lovas, ha nem tud nyeregbe pattanni. Minden mozdulatukat rikoltozó kacagás kísérte.

Már bús elszántsággal vonszolta maga után, de vadította ez a konok teher és fujtató tüdővel, rengő hassal vágatott előre. Fullasztotta a legény szorítása, aki majd lenyúzta lebernyegét. Megállt, megázta fejét, fölugrott a magasba, akkorát rúgott előre, hátra, hogy szinte széjjelszakadt, egy félfordulatot tett s megöklelte a bérest, ki lefittyent róla, a földhöz vágódott és a lábai alá került. Elgázolta s lóbálózó farkkal tovább ügetett.

Az ökrös végleg dühbe gurult. Duzzadt piros arccal föltápászkodott, löcsöt ragadott és hangos káromkodással rásujtott recsegő bordáira. Erre ijedten megállt.

De az emberek félni kezdtek, hogy kelleténél komolyabbra for-

dul a dolog, azért négyen-öten közrefogták, ki a farkába, ki az orrába ragadt és nagy dögönyözéssel, huzakodással behurcolták az istállóba.

A jászol előtt azonnal otthonosan érezte magát; a jólismert füledt szagban újra beletalálta magát az elfelejtett környezetbe, elfujt néhány apró, megnyugtató bögést, szuszogva beledugta orrát a szecskás répába és csakhamar elfeledte a nagy nap szép emlékeit.

Másnap korán reggel, mindjárt etetés után vagy huszadmagával kivezték a karámba. Ez egy kicsit bajosan ment, mert noha már nem kábították a sokféle és csodálatos dolgok, el-elbáméskodott, ha valami elébe került; nem gondolt semmit, de a tárgyak, csak úgy önmagukban, meglepetést okoztak neki. Azonban lassan megértette és sejteni kezdte, hogy a béres «nee Suta» kiáltása neki szól, különösen, ha egyúttal rá is húzott a kötélből csomózott rövidnyelű ostorral. Nevét különben sokszor hallotta már, de nem törődött vele, mert rendesen etetés idején hangzott el s ilyenkor teljesen lefoglalta az abrak. Akkor még parancs sem járt vele s így azonnal elfelejtette.

Most terelgetés közben megszokta, hogy a «nee Suta» és az ostor rendesen összetartozik, azért inkább a kiáltásra mindjárt megtette azt, amire eleinte csak az ostor ösztökelte. Merő opportunitásból megszokta ezt és beletanult a terelés törvényeibe. Ugyanis minden nap kihajtották őket az elkerített füves karámba, a nagy akácfák alá, ahol jól és nyugalmasan lehetett élni naphosszat. A környezetet az első napon megszokta, soha többé különösnek nem találta. Egyedül a kérőzés tünetei érdekelték és jóízű bőfögéssel figyelte meg a torkán felcsúszó savanyú pépes szénanyelet útját. Ezenkívül csupán a mozgás jelentett mindig új és nézésre érdemes dolgot számára. Hosszasan tekintett minden arrajáró ember után s a kutyák szinte izgalomba hozták. Ugyanis a kutyák kivétel nélkül odajöttek hozzá, hogy megszagolják. Ilyenkor szuszogott, aggódva leste a kutya mozdulatait, aki rendesen objektív komolysággal szagolta körül, mint valami nagy tárgyat. Ha feküdt, a homályos izgalom megmozdított benne valamit és fölállott. A ráuszított kutyákkal azonban szembefordult és várt. Az ugatástól viszont nem félt, mert tapasztalta, hogy minden következmény nélkül rendesen magától abbamarad.

Komoly egyhangúsággal telt így az idő; nem vetett föl újabb kérdéseket és nem kívánt feleleteket. A napok bölcs harmóniában folytak össze. Dúsan és teljesen kiélhette minden ösztönét, mely az akadálytalan vegetálás felé hajtotta öntudatlanul. A nyugodt és zavartalan fejlődés szakasza volt ez, fénykora egész életének, melyből a fajfenntartás izgalmi mesterségesen voltak eltávolítva s ahol ekként a legtökéletesebben megfelelt önmagának.

Külsőleg mindez gyors növekedésben, pompás hízásban és szemmel látható jólérzésben nyilvánult meg. Kövér volt, engedelmes és nyugodt.

Ökörré lett.

A helyzet azonban mégsem volt végleges, mint egy szép napos

hajnalon tapasztalta szeptember közepe táján. Ekkor is, mint rendesen, kihajtotta a béres, de egyszerre nagy tömegben találta magát, melyben öreg ökör, tinó, üsző vegyesen ballagott lefelé a falu utcáján s a kapukból mindig újabbak csatlakoztak hozzájuk. Most nem a szérűskert felé mentek, hanem a patak hídján át, ki a faluból. Ment velük s a dolog nem érdekelte.

Csakhamar kiérték a legelőre. Ez új dolog volt számára, de rögtön beletalálta magát a helyzetbe. Már eddig is volt alkalma legelészni, most azonban az evés véghetetlen feladata új körülmények közé helyeződött át, melyeknek megvolt a maguk jóleső varázsa. Egész nap leszegett fejjel ténferegve tépegette nagy nyelvkanyarításokkal a rövidszálú sarjút. Jó földillatok szálltak az orrába, minden izma mozgott meg nem erőltető, kellemes könnyűséggel s ez valahogy mégis teljesebb élet volt, mint az örökös napon heverészás a karámban. Az új horizontok nem jelentettek számára semmit, mert egész életézés csupán az ön-maga testében torlódott össze. Egyedül ez igazgatta s így minden mozdulatának értelme és rögtön bekövetkező hasznos eredménye volt.

Az oldalbarúgásokat, a bökdösést, az ostorütéseket régen megszokta s előlük gyors futásban keresett menedéket. Tökéletes bizton-sággal tudta, hogy kurjantás vagy a «nee Suta» előzi meg őket s ez a képzettársulás mindig váratlanul és villámgyorsan kelt föl eszméletében, úgy hogy abban a pillanatban mindjárt neki is iramodott. Egyéb-ként teljesen megfeledezett róluk, mint mindenről. Mindig csak az *ad-hoc* körülményeket vette tudomásul, azoknak élt és sohasem helyezte ki magát belőlük. Mindössze gyomra ébresztett föl benne olykor emlé-képeket, így például estefelé az istállóét, ahol az esti takarmányadag várta és öt-hat óra tájban habozás nélkül elindult feléje a szokott leg-rövidebb úton.

Mint ökör, már tökéletes és befejezett példánya volt fajának. Minden beleoltott követelménynek megfelelt, de a természet törvé-nyeinek kívül álló s a legnehezebb kötelesség még csak ezután várt reá : az iga.

Ez egy októbertvégi napon vonult be életébe. Valami rúd mellé vezették és nehéz faeszközt akasztottak a nyakába. Ez nem kötötte le figyelmét, mert épen kérőzni akart és másra nem volt érkezése. Mel-lette egy idősebb ökör álldogált, de azzal sem törődött. Egyszerre el-hangzott a «nee», mire elindult, de mindjárt meg is állott : valami visszahúzta. Azonban szomszédja kilépett s őt a járom odaszorította a rúdhöz ; ezzel egyidejűleg az ostor is végigcsapott a hátán, ami vég-kép zavarba hozta. Hátrafarolt, fejét leszegette, aztán föl-vágta, leakarta rázni a jármot, amelytől nem tudta, mit csináljon ; huzakodott és félre-rángatta a szekeret. Társa már böles nyugalommal megállt és várta a fejleményeket. A rudat most visszaigazították az eredeti irányba s a fejlemények újabb ostorzásban és viharos kurjongatásban jelentkeztek.

Az öreg kartárs elszántan neki indult, őt pedig hatalmasan oldalba-

döfte valaki az ösztökével. Most már szaporán dolgozott az ostor és ebből világosan megértette, hogy bármily nehéz, oktalan és érthetetlen körülmények között is, de mennie kell. Hát ment, kimeresztett szemmel, zavaros eszmélettel, nem értve semmit, egyenesen neki egy kerítésnek.

Az igás nagy hangon «hó»-kat ordított, mire társa megállt. Ebbe készségesen beleegyezett ő is és azt hitte, vége van a dolognak. Azonban a szekeret ismét visszafordították; egy béres melléje állt és a gyühintésre elkezdte húzni, vezetni előre a járom láncánál fogva. Ez érthető volt s mindjárt szivesebben mozgott. Az eljárás számtalanszor megismétlődött, a végén már egészen könnyűnek találta a szekeret és titokban néhány jóízűt kérőzött a szünetek alatt. A «nee»-re elindult, a «hó»-ra megállt s elmúlt róla az új tapasztalat izgalma.

Másnap azonban a bonyodalom fokozódott. Az igás ugyanis a háta mögött egyszerre szaporán kiáltozni kezdett: hajsz, hajsz és egyidejűleg rálegyezett az ostorral a jobboldalára. Nem tudta, mit csináljon és megakart állni, de az öreg bajtárs a rúd túloldalán balfelé kanyarodott és húzta őt is magával. A magyarázó és felvilágosító ütés sem késett, így hát ment ő is balfelé, bár kissé bizonytalanul.

Ugyanígy történt a «Csálé» vezényszóra, csakhogy ellenkező irányban. Ezt gyakorolgatták aztán egész délután. Természetesen még nem volt tisztában a helyes mértékkel; néha későn kanyarodott vagy buzgón egész körbe akart fordulni vagy pedig hirtelen megállt. De társa és az ostor csakhamar kisegítették zavarából.

Ez volt az iskola, mely elég sokáig tartott, de azért megúsza minden nagyobb krízis nélkül. A teher hol súlyosabb, hol könnyebb volt mögötte, néha únta is már ezt a céltalan erőlködést, de fiatal izmai mindig legyőzték a munkát. Az egészszől mégis valami homályos melankólia szivárgott be lényébe és sohasem támadt kedve futni, ugrani, ficánkolni egy kicsit, mint járomtalan ifjúkorban, amikor meg-meg-lökte valami hirtelen és önkéntelen mozgalmat.

Kívánságok nem háborgatták, fantáziának nyoma sem volt benne s mivel a nyomasztó, fájdalmas epizódok életének mégis csak kis részét tették, azért a rossz érzések, kínos sejtelmek sohasem hatalmasodtak el rajta. Alapjában véve igen nyugodtan élt, de érdeklődése semmivé csökkent. Mindent gépiesen csinált; ha húzni kellett, a teher nagysága szerint rögtön beigazította izmait a szükséges erőfeszítésre, a kellő szög alatt szegte le fejét és az út minősége, sáros vagy sima, meredek vagy lapos volta szerint mérte ki lépéseit. Ekként egy cseppnyi energiával sem fejtett ki többet az elegendőnél és nem csinált egy haszontalan mozdulatot sem; legfeljebb olyankor, ha az igás oktalan vagy részeg ostorozása kihozta sodrából és megzavarta ítélkezését.

Egyébként húzott, álldogált, lefeküdt, evett, ivott a körülmények szerint és legtöbbször a maga testi hogylétével sem törődött. Apatikussá lett. Nem is adódott elő semmi újabb szenzáció életében.

Mindössze az évszakok forgása hozott magával némi változatosságot a takarmányban. Az őszi sarjúlegelés, a téli polyvás répaadagok és tavasszal a friss füvek, a zamatos here és bükköny bontottak ki benne kellemes érzéseket nyeldeklőjéből kiindulólág s ilyenkor felüdült buzgalommal evett. Az istálló boldog otthonává lett, mely sohasem vesztette el számára varázsát s ahol a nap végén mindig jóbüzü, meleg kikötőre lett.

Most már évek multak el így változatlan egyformaságban. Egy lucskos őszi napon azonban, répahordás idején, valami furcsa borzongás futott végig rajta, torka összeszorult és nagy horzsoló köhintés szakadt ki belőle. Ebben az időben sokat kellett áldogálnia a fölázott, sáros földeken, a nyirkos csontigtható szélben. Már előbb is érzett rossz szorulásokat tüdejében, gyorsan és nagyokat kellett fujtatnia, hogy elegendő levegőhöz jusson s a húzás hovatovább igen nehezére esett. Nem tudta, mi van vele, az abrak sem ízlett és sokat köhögött, hörögve, mint egy bedugult kovács-fujtató.

Búskomorság vett erőt rajta. Benthagyták az istállóban egész nap, de nem volt semmi öröme a pihenésben, csak állt, állt, nézett maga elé s a fejét sem mozdította.

Egyszer sok ember vette körül. Egy kövér belenézett a szájába, megdöngönyözte bordáit, hallgatózott a tüdeje táján és vastag tüt szűrt a nyaka bőrébe. Aztán elmentek. De másnap és még egy időn át valami keserű, undorító folyadékot diktáltak bele nagy vesződséggel, amit csak kínosan tudott a torkán lekényszeríteni. Utána még jobban köhögött és egyre soványodott. Végül már a hasmenés is kínoztá.

Egy reggel a béres kivezette az istállóból. Nedves szemekkel nézte az ezüstös ködöt, mely ellepte az udvart s a dércsipe földet, trágyadombot, háztetőket. Borzongott és egész teste meg-megreszkett. Gazdája vezetni kezdte és sokáig mentek, ami egy kissé fölmelegítette. De fáradt volt s gyakran megállt köhögni, mert a csipős köd reszelte a torkát.

Jósokára kőfállal körülvett udvarba értek, ahol várnia kellett. Aztán bevezették egy sikamlós kőpadlójú helyiségbe, melynek tetőzete alatt vastag gerendák húzódtak s ezekről kötelek csüngtek alá. Itt erős vérszag érzett a levegőben s ez különös hatással volt rá. Egyszerre megtorpant, elszédült s nem tudott volna egy lépést sem tenni a maga erejéből; orrlyukai kitágultak s a légsapok reszketve szívtakfújták a levegőt. Nagy durván odarángatták az egyik gerenda alá, béklyóba kötötték lábait, bár ő képtelen volt s nem is gondolt az ellenállásra; egy csigán kötelet vetettek át, szarvaira hurkolták s fejét lehúzták egészen a csüdjeihez. Szeme kimeredt és lázasán, kábultan szuszogott.

Azután egyszerre megrendült körülötte a világ, szeme elhomályosult s lezuhant a földre.

Várkonyi Nándor.